

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Meewerken of tegenwerken



Als iemand zegt: 'ik heb God lief', maar hij haat zijn broeder of zus-
ter, is hij een leugenaar, schrijft Johannes. Waarom? Omdat God
ook in je broeder en zuster is en in hen naar je toekomt.

B. Luiten ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven</i> - B. Luiten	
Meewerken of tegenwerken	117
<i>Meditatief</i> - J.B. de Rijke	
Vreemdeling	122
<i>Wandelen met God</i> - O.W. Bouwsma	
Weten en toch niet doorgedrongen	123
<i>Uit de kerken</i>	124
<i>Achtergronden</i> - A.N. Hendriks	
Continuïteit en discontinuïteit in Gods toekomst (2)	125
<i>Voetnoten</i> - E.A. de Boer	
Bijbelvertaling en aambeien	128
<i>Van binnen naar buiten</i> - M. de Vries	
'Het wonder van de eeuw'	129
<i>Lied van de week</i>	132

Wij kennen God door twee middelen

Dit Schriftwoord komt bij mij boven, wanneer ik de studie van prof. dr. C.J. (Kees) de Ruijter op mij laat inwerken. *Meewerken met God* is de titel. Centraal motief daarin wordt gevormd door de gedachte, dat het kerkelijk handelen gebeurt door mensen maar ten diepste teruggaat op God.

God handelt in en door mensen.

Wetenschappelijke bezinning op dit handelen is daarom altijd een zaak van *dubbel perspectief*, dat je oog hebt voor God én mensen! Enerzijds betekent dat, kort samengevat: wie is God, wat zegt Hij, wat doet Hij, hoe en waarom? Anderzijds: hoe zijn *mensen*, hoe doen zij, hoe communiceren zij, hoe reageren zij, enz.?

Daarom kan op het vakgebied van de praktische theologie niet worden volstaan met theologie, kennis over God. Ook menswetenschappen zullen nodig zijn, om te rekenen met de kennis over mensen. Wat altijd spanning heeft gegeven! Vaak was de theologie dominant, de Schrift is immers als enige onfeilbaar? Sterk heeft die overtuiging haar stempel gezet, door de eeuwen heen. Toch toont ook de geschapen werkelijkheid wie God is (NGB art. 2). Onze waarneming is niet meer onfeilbaar, maar door de Geest geleid mogen wij toch God óók leren



kennen en herkennen in zijn schepping en onderhouding van alle dingen. Menswetenschappen mogen daarom niet bij voorbaat verdacht zijn, zij kunnen de mens aan het licht brengen in wie God wil zijn en handelen, ook na de zondeval. De werkelijkheid *in haar volle omvang* is van God, zij werd duur betaald, zo wil zij bekeken worden. Hier is Jezus neergedaald, en hier is Hij nog steeds door zijn Heilige Geest.

Wij hebben over God twee soorten kennis

Onze kennis uit Gods openbaring is niet van hetzelfde soort als onze kennis uit eigen waarneming. Gods spreken gaat verder dan wij kunnen zien en is altijd de norm waaraan wij toetsen wat wij denken. Toch hoeven die twee niet op gespannen voet te staan. Het is de kunst om ze gelovig bij elkaar op te tellen, omdat God *langs beide wegen* tot ons komt. Bovendien is wel de Schrift onfeilbaar maar het *verstaan* van de Schrift niet. In het beoefenen van theologie komt veel meer menselijke waarneming mee dan ons soms lief is. Ieder mens neemt zijn eigen manier van denken mee én zijn eigen beperkingen, al wil hij nog zo buigen voor wat geschreven staat.

de Schrift is wel onfeilbaar maar het verstaan van de Schrift niet

Aan de andere kant: de Schrift is niet alleen de norm in de theologie, voor christenen is zij dat in *alle* wetenschappen.

Ook zo vinden wij dus allerlei redenen om theologie en andere wetenschappen niet bij voorbaat tegenover elkaar te zetten, niet in de maatschappij en niet in de kerk.

God handelt in en door mensen. Hij schaamt Zich kennelijk niet voor het menselijke waarin zijn aanwezigheid wil blijken. Als Hij daarin geen tegenstelling ziet, moeten wij dat ook niet doen. Hij ziet er zelfs niet van af om Zich in *zondige* mensen te manifesteren om van hun persoon en mogelijkheden gebruik te maken. Als Hij daarvoor kiest door zijn Heilige Geest, als zijn genade zo effectief is in de praktijk, moeten wij leren het goddelijke en menselijke weer met elkaar verbonden te zien. Heeft Jezus daarvoor niet betaald? Is zijn verzoening niet het middel om dit doel te bereiken, dat mensen weer vol worden van God en dat heel de schepping zijn heerlijkheid laat zien?

Herkenning

Dit alles is wat mij betreft de spits van de studie, die ik vorige week in deze kolommen besproken heb. Vandaag zou ik vertellen wat dit boek bij me oproepen heeft. Welnu, dan is dit het eerste. Voor mij ligt hierin een

belangrijke herkenning van de toonzetting van mijn werk als predikant. Dat God in Christus werkelijk tot mensen komt, dat daardoor ons leven in zijn licht komt te staan met alles wat daarin is. *Is dat ook niet de kern van de verbondsgedachte, door en door gereformeerd?*

Alleen werd die gedachte gaandeweg steeds meer normatief ingevuld, de eis schoof steeds voor de belofte. Menigeen heeft daarin vooral een God ervaren in wiens naam gepredikt werd waaraan mensen moesten voldoen. Zo kwam de weg vrij voor allerlei eenzijdigheden, waarin van mensen vooral het zondige benadrukt werd en mede daardoor het menselijke element in de godsdienst steeds minder belangrijk werd geacht. De kansels konden wel erg hoog worden op die manier. Terwijl God ons ook zo duidelijk leert zien op *onszelf* en op *elkaar* als het gaat om de bekendmaking van wie Hij is. Ik denk aan 1 Kor. 12:4-7, waar dit ronduit staat: 'Er zijn verschillende gaven, maar er is één Geest; er zijn verschillende dienende taken, maar er is één Heer; er zijn verschillende uitingen van bijzondere kracht, maar er is één God die ze allemaal en bij iedereen teweegbrengt. In iedereen is de Geest zichtbaar aan het werk, ten bate van de gemeente'.

Als God zo zijn heil laat zien, *in de veelkleurigheid van nieuwgeboren mensen*, dan is het juist tot zijn eer en onze eigen ontplooiing als dat volop in het licht komt, in de praktijk van alles wat er in de kerk gebeurt, in zondagse erediensten en in doordeweekse activiteiten, door alle gemeenteleden. Bovendien leer je zo de wereld in te kijken en je naaste te bezien, ook daar is God volop aanwezig. Hebben we NGB art. 2 in de praktijk niet te oordelend gehanteerd, in de zin van: God is ook te kennen in zijn regering naar de grote dag toe, waarop al het zondige zal vergaan? Zoiets staat er in ieder geval niet. Wij belijden, dat Hij te kennen is door zijn schepping, onderhouding en regering van de hele wereld. *Hij is te kennen door alle wijsheid die Hij in de schepping heeft gelegd.* Wijsheid die door

is dat ook niet de kern van de verbondsgedachte?

wetenschappen wordt ontdekt, ook door ongelovigen. Voor onze ogen is dat alles als een prachtig boek, belijden wij. Maar het kijken in dat boek is toch wel vaak van minder waarde geacht, zelfs verdacht gemaakt. Het klinkt zelfs vroom als iemand zegt dat hij alleen boodschap heeft aan de bijbel. De natuur vindt men ook wel mooi natuurlijk, maar wetenschappen zijn verdacht en vooral als het daarin over de mens gaat, want dan wordt de mens bij voorbaat 'te belangrijk'. Hoe vaak ik dat niet gehoord heb! Als mensen iets wilden vertellen over wat God in hun leven gedaan heeft, of iets wilden zin-

gen, of maar een bijbellezing wilden doen, dan kwam er steevast commentaar in de zin van: dat kan niet want dan wordt de mens 'te belangrijk'. Dan moeten mensen 'zo nodig naar voren komen'. Nee, alleen de dominee mocht wat zeggen, want die zei het namens God. Alsof een dominee geen mens is. Nu, daar zijn we intussen ook achter. De voetstukken zijn rap verdwenen. Maar nu moeten we dus wel het goddelijke overhouden, in het Woord én in de mensen.

'Herkenning', schreef ik. Maar deze studie is ook veel meer, met grote kennis van zaken en vanuit een diep doordacht geloof wordt hierin overtuigend en ontdekkend geformuleerd.

Een verrijking! Een gezond en verfrissend bad in de gereformeerde leer.

Eenzijdige benaderingen

Dit alles kwam niet als enige bij me op. Het staat wel bovenaan! Maar tijdens het lezen ontstond bij mij een bonte mengeling van herinneringen en ervaringen, waarin stukjes op hun plek vielen. Misschien niet voor het eerst, maar toch duidelijker dan ik het ooit heb gezien.

De theologie is dominant geweest, de kennis over God, ten koste van wat God ons geeft in mensen, met name in gelovige mensen. Hoe vaak heb ik dat niet praktisch meegemaakt, dat mensen stram uit God praatten (althans dat dachten te doen), met voorbijzien aan de meest basale voorwaarden voor menselijk verkeer. Alsof dat helemaal niet belangrijk was. De 'waarheid' kon zo verteld worden, dat tegelijkertijd mensen met een (iets) andere mening werden beledigd of verdacht gemaakt. Met de goddelijke waarheid werd dan alles goedgepraat, het doel heiligde de middelen, zo kon het lijken. Met name in tijden van kerkstrijd ging het zo. 'Waar gehakt wordt, vallen spaanders', hoor ik nog zeggen. Met andere woorden: zeur niet zo over hoe iets gezegd wordt. Als het maar de waarheid is!

Ja, zo ging dat, terwijl het God in zijn waarheid juist om mensen te doen is, om hun behoud. Daarom mag het in de kerk nooit alleen over God gaan, dat is per definitie strijdig met het wezen van de kerk.

Een heel ander aspect hierbij is, hoe kerkdiensten al van te voren op hun waarde kunnen worden geschat aan de hand van de dominee die voorgaat. *Gemeenteleden die dat doen, plaatsen zichzelf al bij voorbaat buiten beeld.* Hoe komen ze daarbij? Terwijl die predikanten vervolgens maar al te vaak beoordeeld zijn en beoordeeld worden vrijwel alleen op het waarheidsgedrag van hun preken. Want daar gaat het achteraf over, vooral over de preek. Natuurlijk zit daar veel goeds in, maar het gaat me nu om het eenzijdige. Vrijwel nooit hoorde ik iets over hoe de gemeente in die eredienst tot God kwam. Hebben we daar eigenlijk wel woorden voor? Die moeten we weer vinden, zo lijkt het. Zoals we het geheel van de liturgie opnieuw dienen te ontdekken.

Met als weer een ander gevolg: probeer maar eens een predikant te beoordelen op zijn functioneren. Voor ieder mens die ergens werkt is dat een heel normale zaak, terwijl het voor predikanten veelal beperkt kan blijven tot 'preekbespreking' in de kerkenraad. Als hij dan 'naar de Schrift' gesproken heeft, zit de rest ook wel goed. Terwijl het geheel van zijn dienst juist zo belangrijk is, omdat hij *als mens* gebruikt wordt door de Geest van God. Dat brengt dienstbaarheid met zich mee én bespreking daarvan. Om te bemoedigen, te versterken én zo nodig te corrigeren. En dus ook (tijdig) gecorrigeerd te worden. Op papier klinkt dat mooi, de praktijk is helaas anders. Omdat je overal mensen hebt, die stram alleen naar de prediking kijken. Wanneer die als 'goed' wordt ervaren, mag je verder niets meer zeggen. Op een 'man Gods' lijken de wetten van menselijke wetenschappen niet van toepassing. Onzin natuurlijk. Maar mede daardoor zijn in heel wat plaatselijke kerken normale functioneringsgesprekken nooit van de grond gekomen. Met als gevolg dat tijdige correcties uitblijven en uiteindelijk een conflict over het ambtelijk functioneren buiten proporties kan escaleren. Iedereen bemoeit zich er dan mee, terwijl dan nog normale menselijke zaken onbespreekbaar worden geacht omdat de dominee in dienst staat van God.

dat brengt dienstbaarheid met zich mee én bespreking daarvan

Ik praat maar even wat indrukken aan elkaar. In mijn herinnering komt ook naar boven hoe mensen op allerlei manier zijn *miskend*, teleurgesteld en beschadigd door eenzijdige benaderingen vanuit het goddelijke. Te veel bleef buiten beeld wie zij waren, hoe zij in het leven stonden, hoe zij geloofden. Standpunten, op menselijke wijze afgeleid uit de Schrift, konden met groot gezag op hen afkomen en dwingend worden toegepast. Bekend is inmiddels wel, hoe dit een factor van groot belang is geweest in de zestiger jaren, toen de breuk ontstond met de kerken die later Nederlands Gereformeerd zouden heten. Menigeen zei toen al, dat hij niet buitenverband werd om de Open Brief, maar om het kerkelijk klimaat waarin zoveel dwang en oordeel werd gevoeld. Maar niet alleen toen. Dit is iets van alle tijden.

Wantrouwen

Theologen hebben zich superieur gevoeld aan menswetenschappers. Zij immers gingen terug op God, dat was betrouwbaar. Terwijl menswetenschappen terug zouden gaan op mensen. Ik herinner mij uit het recente verleden hoe gereageerd is op de aandacht voor de hoorder in de preek. Aandacht voor de mens werd bij voorbaat en op de klank af getypeerd als *te*





menselijk, als een onaanvaardbare verschuiving van de aandacht van God naar de mens. Met name in de kring van *Reformanda* is op die manier gestrooid met wantrouwen, en niet alleen daar. Wantrouwen dat werkt en vreet als een veenbrand, je kunt het nauwelijks doven. De narigheid daarbij is dus, dat het heel vroom *lijkt* als iemand alleen op God wil zien en zich daarvoor sterk maakt. Omdat het menselijke toch altijd het zondige is, het lagere, wat zich moet bekeren en dus niet te veel praatjes moet hebben. Op die manier gebeurt dus precies wat De Ruijter signaleert: de minachting voor de menselijke werkelijkheid die, hoewel door de zonde aangetast, eigendom van Jezus Christus is en de inzet van zijn lijden, sterven en opstaan!

Jezus had oog voor de mensen.

Hij zag hen, kende hen en sprak tot hun hart. Dat waren geen gelijke boodschappen voor altijd en iedereen, alleen bepaald door de Afzender. Nee, de Schrift staat vol met woorden tot concrete mensen in hun persoonlijke situatie. Niet alleen wat zij moeten, is de boodschap, maar ook hoe God hen ziet, wie zij in zijn ogen zijn en mogen zijn. Op die manier komen woorden óver, wat essentieel is voor *Woordbediening*. Hagar gaf de HEER deze naam: 'U bent de God van het zien', U ziet mij, U hebt oog voor mij in mijn nood (Gen. 16:13)! Gods woorden zijn zo, dat een mens zich daarin meegenomen weet.

Wil je vandaag zo preken, dan moet je dus niet alleen God maar ook die mens zien en proberen het eeuwige Woord te spreken in zijn actuele situatie en in zijn persoonlijke leven. Het is een gouden greep dat de Ruijter opkomt voor een *dubbel perspectief*, waarin je én God én mensen ziet, zonder dat de ene wetenschap de andere verdringt.

Beschuldigingen

Ook is het volkomen waar dat de theologie niet hetzelfde is als de Schrift. De Schrift is onfeilbaar, het verstaan ervan niet. Geleid door de Heilige Geest is dat een menselijke bezigheid. Met *Reformanda* en nu de zogenaamde nieuwe vrijmaking hebben we een verschil van inzicht over het 4e gebod. Wij zien meerdere lijnen in de Schrift, en proberen die recht te doen en daarin verder te komen. Het gebod is er nog steeds terwijl de 7e dag geen sabbat meer is. Maar in die kring is één visie op de (blijvende) sabbat verabsoluteerd tot de enig goddelijke, alsof bij dat verstaan geen menselijke inbreng meer zou zijn. Met zoveel dwang en oordeel is die ene opvatting gebracht, dat ons hele kerk zijn erom afgeschreven is. Daar heb je dus de loochening van het beperkte menselijke kennen, wat je altijd voorzichtig moet maken, zeker als door de eeuwen heen die beperking t.a.v. het 4e gebod al gevoeld en gezegd is. In dezelfde lijn heeft *Reformanda* zich sterk gemaakt voor 'het' Schriftgezag, omdat in Kampen werd gezegd dat het *verstaan* van de

Schrift niet altijd zo eenvoudig is. Daartegenover werd 'het' Schriftgezag geclaimd, waarbij dat 'gezag' in één adem werd doorgetrokken naar allerlei uitleg. Het menselijke in het eigen standpunt lijkt over het hoofd te worden gezien, terwijl het eerlijk theologisch onderzoek wordt afgedaan als 'Schriftkritiek'. Zo zijn we terecht gekomen in de sfeer van de beschuldigingen, waarin heel veel kwaad is gesticht en onze Kamper universiteit verdacht is gemaakt. *Ten onrechte!* Als gelovige mensen de Schrift niet mogen onderzoeken om haar te verstaan, als de uitleg bij voorbaat met gezag wordt opgeëist, kan de theologie worden afgeschaft.

De liturgie is tweezijdig

Ik zei al, het is bij mij een bonte mengeling van gedachten rondom dit ene thema: mensen in de kerk hebben in hun handelen nogal eens het goddelijke benadrukt ten koste van het menselijke. Terwijl dat menselijke voor God juist zo waardevol is: in Jezus Christus gered en met Hem verbonden.

Ik kijk naar de liturgie, de eredienst van de gemeente. Daarin is de verkondiging sterk ontwikkeld, en dat is een goede zaak. Maar zij is eenzijdig ontwikkeld ten koste van de rest van de eredienst. Nog komen mensen thuis met alleen een herinnering aan de preek, of die goed was of juist niet. *Terwijl de liturgie een ontmoeting is tussen God en mensen.* God komt tot zijn volk om uit te delen van zijn heil, en mensen naderen tot hun God om heel hun leven aan Hem te wijden. Aan het eerste worden hoge eisen gesteld, de preek moet het doen; het tweede zit voor een groot deel gevangen in vaststaande patronen waarin kerkgangers zichzelf soms amper herkennen. Wijden zij op dat moment hun leven aan God? *Wordt hier onder ede een verbond vernieuwd? Wederzijds?* Zo is niet ieders beleving, om het voorzichtig te formuleren.

Gelukkig begint dat bespreekbaar te worden, het lijkt mogelijk de betrokkenheid van de gemeente in haar eigen liturgie te vergroten. Maar vraag niet hoeveel wantrouwen en discussie dat soms geeft, en hoe mensen ook zomaar wegblijven als naar hun idee de eredienst 'te menselijk' wordt.

wat De Ruijter aanreikt is essentieel voor de vrede in de gemeente

Wat de Ruijter aanreikt is essentieel voor de vrede in de gemeente, het neemt misverstand en wantrouwen weg als zou het echt menselijke in het huis van God te menselijk zijn. Die inbreng hebben we hard nodig, want kerkverlating is aan de orde van de dag en dat heus niet zozeer om de leer. *Mensen missen iets.* Soms ligt

de oorzaak in hun eigen leven en geven zij de kerk daarvan de schuld. Maar het is ook mogelijk dat ze de vinger leggen bij kerkelijke eenzijdigheden en door onszelf verzonnen beperkingen. Als zij dat doen en daarin gelijk kunnen hebben, moet dat niet bij voorbaat spanning geven en verdacht worden gemaakt. Want dat mensen naderen, en dat zij dat zelf op hun manier doen, is uit God. *Dat gaat samen.*

Het menselijke laat zich niet ontkennen

Want wat gebeurt er, als dat niet samengaat? Als de nadruk steeds eenzijdig valt op het goddelijke in de eredienst, ten koste van het menselijke? Dan verdwijnt de mens uit beeld met zijn spiritualiteit, zijn innerlijke beleving van het heil. Na verloop van tijd lijdt hij van binnen armoede, en hij begint zich af te vragen hoe hij eigenlijk zijn heil beleven moet. Met alle gevolgen van dien!

Normaal gesproken gaan spiritualiteit en identiteit hand in hand. Zo kunnen ze beiden groeien en bloeien. *Maar ze kunnen ook samen een kwijnend bestaan lijden!* Een mens wil iemand zijn en zelf zijn keuzes maken. Dat is ook zeker de bedoeling voor de drager van Gods beeld. Als dat echter van binnen uit weinig wordt gevoed, gaat hij zijn identiteit meer en meer ontnemen aan zijn omgeving. Zijn overtuiging wordt dan sterk bepaald door *gedrag*, van zichzelf en van mensen om hem heen.

Dat is het klimaat waarin geijkte patronen te belangrijk worden. Dan kun je weinig meer veranderen in de gewenning aan een liturgie. Mensen kunnen heel geschokt daarop reageren, inderdaad of je aan een stuk houvast voor hen komt.

Een andere kant is, als de persoonlijke overtuiging door gedrag gestuurd is, dat die weinig innerlijk is. Onverbondenheid treedt op in relaties met God en mensen. De band met de gemeente zit meer van buiten dan van binnen. En de strijd tegen de zonde? Aangeleerd goed gedrag blijkt keer op keer te dun ijs om stevig op te staan. Steeds vaker hoor je dat mensen zijn gevallen in een kwaad. Zeker, dat zit in onze tijd en onze cultuur. *Maar het zit ook in een onderontwikkeld besef van wat een eredienst met een mens doet of niet doet.*

Menigeen hunkert naar ware spiritualiteit, de innerlijke vernieuwing door de Heilige Geest. Een goddelijk verlangen is dat in mensen met een hart en een ziel, waarin ook allerlei puur menselijke processen aanwezig en belangrijk zijn. Als dat zo is, kan het niet zo zijn dat aan-

dacht voor menselijke aspecten tijdens de liturgie en in de preek verkeerd is. En kan het evenmin negatief benaderd worden als we proberen ieder meer in de eredienst te betrekken, zodat ieder zelf nadert tot God in verbondenheid met de hele gemeente, om te danken, te bidden en te beloven.



spiritualiteit is een goddelijk verlangen in mensen met een hart en een ziel

Gelovige wetenschap

Het mag duidelijk zijn, dat ik De Ruijter erkentelijk ben voor zijn publicatie. En dat we samen dankbaar mogen zijn voor het eerlijk onderzoeken van de Schrift, in onderworpenheid aan haar, zoals dat in Kampen wordt voorgestaan en met kracht verdedigd. Mocht iemand daarover aan het twijfelen zijn gebracht door een aanhoudende stroom van beschuldigende kritiek, dan mag hij zich in dit boek laten overtuigen door gelovige wetenschap.

Het doet ook aangenaam aan dat de auteur zich in het spoor weet van zijn leermeester en voorganger, prof. dr. C. Trimp, die hij steeds met waardering aanhaalt al zet hij nu stappen waarin hij verder gaat. Als je goed onderwijs hebt gehad, kan dat. Staande op de schouders van een eerdere generatie kun je verder reiken, zoals nodig is in de eigen tijd.

Laten we tenslotte niet vergeten, dat deze publicatie weliswaar een prachtig resultaat is, maar toch vooral *uitgangspunten* wil aanreiken voor het beoefenen van praktische theologie. In die zin is het een nieuwe start in een breed arbeidsveld. Laat ik de wens mogen uitspreken dat de auteur op zijn bijzondere plek in het midden van de kerken kracht en inzicht van God mag ontvangen om de gevonden uitgangspunten in praktijk te brengen. Zodat we samen mogen ontdekken hoe het goddelijke en het menselijke op een zuivere wijze met elkaar verbonden zijn als God handelt in en door mensen en die mensen meewerken met God.

Ds. B. Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum

Vreemdeling



Gen. 19:1-14

J.B. de Rijke ■

Vreemdeling

Wel in de wereld maar niet van de wereld. Voor christenen een belangrijk gegeven. Maar waar ligt de grens? Op welk punt doe je niet meer mee, kun je niet meer meedoen met de wereld? En verschuift dat niet steeds meer? En hoe ontkom je daaraan? Uit de wereld weggaan kan niet. Maar het opzoeken, is dat niet vragen om moeilijkheden?

Aangepast bestaan?

Op een punt in zijn leven heeft Lot het nomadenbestaan echt opgegeven. Hij lijkt vastigheid in zijn leven te hebben gevonden. Had hij eerst nog gekozen om in de buurt van Sodom zijn tenten op te slaan, nu woont hij ondertussen in de stad. Hij heeft daar zelfs een vaste positie. In de poort van de stad zitten, betekent dat je tot een zekere elite behoort van de stad. Je mag mee 'recht spreken'. Lot lijkt zo zijn plek te hebben gevonden. In Sodom. Maar heeft hij daarmee niet het hol van de leeuw opgezocht? Is dat niet vragen om moeilijkheden? Of is Lot ondertussen dat stadium voorbij? Heeft hij zich helemaal aangepast?

Vreemdelingen herbergen

Sodom kan nauwelijks een reputatie hebben gehad van gastvrijheid tegenover vreemdelingen. Lot is de enige die gastvrijheid aanbiedt. Het is duidelijk bij hem ook meer dan een oppervlakkige hoffelijkheid. Hij blijft aandringen. En de manier waarop hij die gastvrijheid vervolgens beschermt, gaat verder dan wij ons kunnen voorstellen. Het ziet ernaar uit dat Lot heeft beseft dat hij zelf tijdenlang vreemdeling is geweest. Afhankelijk van de gastvrijheid van anderen. Al sinds hij met Abraham vertrokken was uit Ur\Haran. Die gastvrijheid is een teken dat Lot wel heel erg in de wereld was maar niet van de wereld. Lots houding maakt het verschil voor die vreemdelingen. Zal het verschil voor hemzelf blijken uit te maken.

Vreemd gedrag

In de geschiedenis over Lot staat weinig over zijn beweegredenen en emoties. Ook niet of hij heeft beseft wat hij deed toen hij de vreemdelingen uitnodigde. Hij had zich een positie in de poort verworven; Zijn dochters hadden relaties met mannen uit Sodom. Maar als het erop aan komt dan blijkt hij nog steeds als vreemdeling te worden gezien. Niet alleen zijn gedrag heeft dat te voorschijn geroepen. Ook zijn woorden. Hij benoemt wat de inwoners van Sodom willen doen als 'kwaad'. Zonde. In de emoties van de bewoners van Sodom komen hun diepste gedachten naar boven over Lot. En zo wordt hij persoonlijk geconfronteerd met vreemdelingenhaat. Hij weet in ieder geval waar hij aan toe is. Abnormaal, vreemd gedrag heeft die vreemdelingenhaat opgeroepen. Lot verloochent zijn afkomst niet.

Spiegel

Wie zich vreemdeling weet, moet oog hebben voor vreemdelingen. En ik, die de neiging heb om te oordelen over Lots keuze om in Sodom te gaan wonen, krijg ineens een spiegel voorgehouden. Petrus noemt mij vreemdeling. (1Petr.1:1) Maar voel ik dat ook zo? Want hoe zit het met mijn gastvrijheid t.o.v. 'vreemdelingen'? Ik kan goed beredeneren waarom ik niet het risico wil lopen van vreemdelingen in mijn huis. Maar houd ik zo dus ook niet de deur dicht voor engelen? (Hebr.13:2) En ik kan in de veiligheid van de kerk makkelijk praten over het kwaad, de zonde van de wereld. Maar durf ik het beestje ook bij de naam te noemen in een maatschappij waar, ook op seksueel gebied, bijna alles getoleerd wordt? Ik had niet zo'n keus als Lot die met open ogen ervoor koos om 'in de wereld' te gaan wonen. Maar als ik als christen risicovermijdend gedrag ga vertonen is dat, hoe logisch ook te beredeneren, niet een teken dat ik veel meer 'van de wereld' ben dan ik van mijzelf wil geloven?

Ds. J.B. de Rijke is predikant van de Gereformeerde Kerk te Krimpen a.d. IJssel

Weten en toch niet doorgedrongen



wandelen met God

Weten doen we een heleboel. Praten kunnen we ook heel goed, en discussiëren. Naar argumenten luisteren, ze wikken en wegen en eventueel - eerlijk - tot een andere conclusie komen is een hele stap verder. En het vervolgens dan ook nog in de praktijk brengen, overtuigd... dat is echt een hele stap.

Veel mensen maken dat niet mee. Niet als het gaat om elkaars woorden, maar ik denk ook niet als het gaat om het Woord van God.

O.W. Bouwsma ■

Regelmatig kom je het tegen in de Bijbel. Geschiedenissen waar je stil van wordt. Waar je van denkt: hoe bestaat het dat mensen zo reageerden!

Denk aan de geschiedenis van het volk Israël in de woestijn. Het gaat dan wel over een periode van een jaar of veertig, maar er gebeurde toch heel wat, wat duidelijk aangaf hoe dichtbij de Here was. Denk maar aan de wolk-zuil of aan de wolk die boven de tabernakel hing. En zoveel wonderen! En toch elke keer weer: vervallen in kwaad.

Je kunt denken aan de geschiedenissen van Simson. Hij wist van zijn opdracht; zijn ouders wisten ervan. Maar als het erop aankomt is het net of al die kennis geen wortel geschoten heeft. Dat geldt ook van zijn volksgenoten... ze weten wie ze zijn: volk van God. Maar het raakt ze niet. Ze leven liever onder de Filistijnen in rust, dan in vijandschap volk van God te zijn.

En ook in het nieuwe testament lees je erover. Als de ouders van Jezus Hem kwijt zijn geraakt en er niet aan denken dat ze Hem maar op één plek konden vinden...

Als twee mannen die naar Emmaus gaan, na de dood en opstanding van Jezus op een gegeven moment zeggen 'stond ons hart niet in brand, en toch... We herkenden Hem niet'. Raadselachtig is dat allemaal. En toch zo bekend. Tenminste... je hebt het zelf vast ook wel meegemaakt, dat je dat tegen jezelf zei 'ik had het kunnen weten'... en toch! Ik had beter kunnen weten, want ik ken de Here immers... en desondanks realiseerde ik het me niet. Ik wist het wel, maar het drong niet door.

We kennen dat als we een erge boodschap krijgen. Iemand die ons lief is, is plotseling overleden. Pas later realiseer je je de impact ervan. Het moet zijn plek krijgen, zeggen we dan. Dat kunnen we ons nog goed voorstellen ook.

Soms wordt je vertrouwen in mensen ongeloflijk diep beschadigd. Er gebeurden dingen die je niet voor mogelijk had gehouden. Ze deden die dingen zelf. Het vreet aan je; hoe kon dat gebeuren, hoe kon hij dat nou doen?

Maar als het nou gaat om God en om wat Hij zegt... wat dan?

Ik moet denken aan die prachtige tekst uit Jesaja 43:2, waar staat: wees niet bang; Ik heb je bij je naam geroepen; je bent van Mij! Maar als je leest wat daaraan voorafgaat... dan krijg je de kriebels.

Blijkbaar had God het zijn volk moeilijk gemaakt. Vanwege wat ze op hun kerfstok hadden. Ze konden weten wie Hij was en wat Hij deed. Er staat dan dat God hen in brand zette, maar dat ze er geen lering uit trokken. Zo heftig kan het ook.

God zelf klaagt dan (42:23): Is er iemand onder jullie die dit hoort, die aandachtig luistert en begrijpt wat er nu volgt?

Begrijp je?

Nou ik begrijp het niet zo goed, eerlijk gezegd. Want ik weet ook een hele hoop, maar ik durf niet te zeggen dat het allemaal tot mij zo goed is doorgedrongen. Het is gemakkelijk om naar anderen te kijken. Mensen uit de Bijbel. Mensen van ver weg. Het is al heel wat lastiger om in je eigen omgeving dergelijke ellende mee te maken. En dan snap je er ook nog niks van: hoe bestaat het!

Maar blijkbaar is het zo zondig-menselijk, want wijzelf kunnen de donkere diepten van ons eigen weten en toch niet doordrongen zijn niet eens vatten.

Ik weet een hoop over God (een heel klein beetje). Maar ben ik van Hem doordrongen? Van zijn bestaan, zijn majesteit en heiligheid? Ik ken de Here Jezus Christus; ik preek over zijn liefde, praat erover... maar kan ik de diepte



van die liefde peilen?

Ik weet van Gods Geest dat die in me woont, me beheerst en tegelijk weet ik van kwaad dat in me samenspant.

Soms voel ik me net een autoruit in de regen. De regen valt wel, maar glijdt ook zo weer weg. Blijft de onbewogen ruit. Ik dus.

Hoe zit dat?

Zeker, kwaad blijft kwaad. Ontzettend. Het valt niet goed te praten. Verantwoordelijkheden blijven ook. Overspel blijft overspel, haat blijft haat en ga maar door.

Maar alle waarschuwingen uit de Bijbel hebben me er blijkbaar nog steeds niet van doordrongen hoe kwaad kwaad is en ik ook. En anderen. En wie niet. Het wil er op de een of andere manier niet in, al weet ik het. Want steeds sta ik weer te kijken. Ik kan er gewoon niet bij. Bij de hoogte van de Here niet en evenmin bij de diepten van het kwaad. Ook daarvan geldt: ten dele kennen, beperkte kennis (1 Kor.13:12). Want dit blijkt wel: tenslotte kun je niet eens jezelf vertrouwen.

Alleen God. Van Hem kun je op aan.

Temidden van wonderlijke en onbegrijpbare geschiedenissen uit de Bijbel.

Temidden van het kwaad om je heen dat soms losbarst en uitkomt.

Midden in jezelf...

En het is temidden van al dat niet te peilen verdriet en al die nameloze zondige ellende dat God een woord spreekt dat zo onvergelijkbaar is: niet bang zijn; je bent van Mij... (Jes.43:2).

Ik kan dat niet begrijpen. Ik kan dat in en uit Hem niet doorzien. Alleen maar aanvaarden. Hij is een God - een Vader - op wie ik geen greep krijg met mijn menselijkheid en wat al niet. Wie is een God als Hij?

Hij is een God aan wie ik me alleen maar kan toevertrouwen, in geloof, in hoop en in liefde. Geschonden, zeker...

Maar toch.

En wat een Vader is Hij, als we ons keren tot Hem en roepen uit onze nacht om ontferming. Dat moeten we dan ook echt doen!

Straks:

Wat moet dat geweldig zijn... Hij alles in allen. Een absolute en totale ommekeer.

Ik zou er veel meer naar moeten uitzien.

Veel en veel meer.

Ds. O.W. Bouwsma is predikant van de Gereformeerde Kerk te Gouda



uit de kerken

Leidsche Rijn - beroepen: kand. L.H.T. Kooij te Zwolle

Niezijl in combinatie met Grijskerk - beroepen: J.A. Vos te Musselskanaal-Valthermond.

Lutten - beroepen: J. v.d. Wetering te Nieuwleusen

Hardenberg-Baalderveld - nieuw adres ds. R. Tichelaar, Gele Lis 13, 7772 MN Hardenberg, tel. 0523-270283 (werk), e-mail: rtigelaar@solcon.nl.

Harlingen - nieuw adres ds. J.G. van der Hoeven, Marnehiem 54, 8862 RD Harlingen, tel. 0517-431108, e-mail: jgvdhoeven@hotmail.com.

KERNREDACTIE:

Dr. E.A. de Boer,
Prof. Dr. B. Kamphuis

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Drs. A.L. Th. de Bruijne, Drs. I.D. Haarsma,
Prof. Dr. G. Kwakkel, Drs. B. Luiten,
J. Westert.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, Drs. E. Brink, J.M. de Jong,
Ds. G. Riemer, Dr. J. Smelik,
Drs. H. Veldman

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN

ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,50 per jaar
abonnementsprijs per 01-01-2006 € 49,95
studenten € 19,50;
buitenland € 109,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december
- opzegging van het abonnement dient 1
maand voor aanvang van het nieuwe abon-
nementsjaar schriftelijk of per e-mail te
geschieden (voor 1 december)
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-rom
verkrijgbaar bij de Chr. Blinden-
bibliotheek voor blinden en slecht-
zienden. Tel. (0341) 565477.



ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Prijs: € 0,45 per mm.
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uit-
gever is het niet toegestaan artikelen uit dit
blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

Continuïteit en discontinuïteit in Gods toekomst (2)



In de gereformeerde theologie is altijd de continuïteit tussen deze aarde en de toekomstige benadrukt. Verlossing is geen totaal nieuwe schepping, maar een herschepping.

A.N. Hendriks ■

Gods trouw

Het verzet tegen de gedachte dat er van de geschapen wereld straks niets meer over is, heeft gereformeerde theologen tot spitsvondige onderscheidingen verleid. Met deze onderscheidingen wilden zij aangeven dat er bij alle discontinuïteit toch ook sprake is van iets dat blijft.

Calvijn ziet in zijn commentaar op 2 Petr. 3:10 de wereldbrand als een zuivering, waarbij de dingen een nieuwe *kwaliteit* krijgen, terwijl hun *substantie* blijft. H. Bavinck gaat in het spoor van Calvijn wanneer hij schrijft: 'Aan eene vernietiging van de *substantie* bij het uitgaan der tegenwoordige wereld valt dus evenmin te denken als bij de verderving der vroegere wereld in den zondvloed; vuur verbrandt, reinigt, zuivert maar vernietigt niet'.⁵ A. Kuiper zegt 'dat wel alle *vormen* waarin thans de vrucht der gemeene gratie bloeit, eens zullen ondergaan, maar dat de *krachtige kiem*, die aan dit alles ten grondslag ligt, niet vergaat, maar blijft...'.⁶

S. Greijdanus stelt: 'De ontbinding van wat samengesteld is, gaat tot het uiterste door. Dit spreekt echter niet van eene vernietiging of vernietiging der stof in vollen zin. De *dingen*, zelfs het gansche heelal als zoodanig, ook de hemelen mogen verdwijnen. De elementen zelve worden niet weggenomen. Alles wordt als in zijne *grondbestanddeelen* opgelost'.⁷

K. Schilder houdt het - in aansluiting op Greijdanus - op een verandering van de *vorm* en een wijziging van de *verhoudingen*.⁸

Maar van dit alles zullen wij met G.C. Berkhouwer moeten zeggen: 'Het zijn wijsgerig-theoretische distincties, waarmee men 'het einde' wil beschrijven en het is duidelijk, dat men op allerlei wijze in de onhelderheid bevangen blijft. De gehanteerde wetenschappelijke of semi-wetenschappelijke aanduidingen passen niet op de woorden der Schrift aangaande het einde'.⁹

Terecht hebben gereformeerde theologen bij alle discontinuïteit die in de Schrift zo duidelijk naar voren komt, willen vasthouden dat er ook continuïteit is tussen nu en straks. God laat het

Hij doet zijn scheppingswerk niet over

werk van zijn handen niet varen. Hij doet zijn scheppingswerk niet over. Verlossing is *bevrijding* van alle gevolgen van de zonde. Maar tegelijk zullen wij moeten erkennen dat het hoe van de continuïteit voor ons een verborgenheid blijft. De woorden 'vergaan', 'verdwijnen' en vooral ook het 'wegsmelten' in 2 Petr. 3:12 zijn te ingrijpend om nog maar iets te zeggen over wat *blijft*.

Nu wij theologisch hier met de mond vol tanden moeten staan, mag gewezen worden op Gods trouw. Er is een *belofte*. Wij verwachten naar Gods belofte nieuwe hemelen en een nieuwe aarde (2 Petr. 3:13). Wij kunnen rekenen op een nieuw heelal. De gigantische ontbinding is niet het laatste. Alle dingen worden weer opgericht (Hand. 3:21) en nieuw gemaakt (Opb. 21:5). Er wordt eens 'veranderd', 'opgericht' en 'bevrijd'. En dan zal Gods trouw aan zijn schepping flonkeren. Hij dankt zijn wereld niet af, maar bevrijdt en verlost haar. Als Hij zijn wereld zou afdanken, dan zou de verlossing geen echte *verlossing* zijn. Daarom val ik A.A. van Ruler bij, wanneer hij zegt: "Het nieuwe is juist het oude, alleen radicaal vernieuwd, totaal verlost van alle vormen van het verderf".¹⁰

Openbaring 21:24-26

In dit verband kunnen wij niet voorbijgaan aan een tekst, die tot op vandaag toe een grote rol speelt in het nadenken over het nu en straks. Johannes schrijft dat de koningen van de aarde *hun heerlijkheid* in de heilige stad brengen en



dat de heerlijkheid en de eer van de volken in haar gedragen zullen worden.

Bekend is dat A. Kuiper zich op deze woorden beriep om staande te houden dat God de culturele ontwikkeling van wat Hij in de schepping van deze wereld had gelegd, in weerwil van de satan en de zonde van de mens - dankzij zijn 'gemeene gratie' - toch doet uitkomen en in de voleinding bewaart. In de voleinding is er *winst*, want de heerlijkheid en de eer van de volken zullen het nieuwe Jeruzalem worden ingedragen. Volgens Kuiper wordt met die heerlijkheid en eer bedoeld op 'de voortgaande gemeenschappelijke ontwikkeling waartoe heel ons menselijk leven in de historie der volken gekomen is en nog komen zal. En van deze winste nu, die uiteraard niets dan een vrucht der gemeene gratie is, wordt nu gezegd, dat deze winste niet eenvoudig ondergaat en in de algemeene wereldbrand vernietigd wordt, maar dat ook voor het nieuw Jeruzalem, d.i. voor de nieuwe aarde, die winste een blijvende betekenis zal hebben...'¹¹

Ook H. Berkhof stelt op grond van de genoemde tekst een *culturele* continuïteit, zij het dat hij tegelijk benadrukt dat het wel gaat door een grote crisis heen. De nieuwe wereld wordt als een 'sprongvariatie' uit de oude geboren. Toch houdt hij staande 'dat onze cultuur de steigers voor de komende bouw levert, steigers die straks dus weer worden aangeboden. We kunnen onze cultuur echter ook zien als de bouwstenen voor het komende Rijk'.¹²

Om nog één auteur te noemen, ook J. Hoek meent in een vrij recente studie dat er cultureel het een en ander over de drempel van de jongste dag heengaet. 'Al het mooie en schone van aardse culturen zal op gelouterde wijze geborgen worden op Gods nieuwe aarde. Hier komen de woorden uit Opb. 21:24 terug. Heel de historische en culturele ontwikkeling door de eeuwen heen is niet vergeefs geweest. Zij wordt niet uitgeveegd als het geschrevene op een schoolbord of uitgewist als voetsporen op het strand. God doet er

wat mee'.¹³

Er blijft onder gereformeerde exegeten verschil van mening hoe wij de verzen 24 en 26 moeten verstaan. Bij de uitleg is het belangrijk niet te vergeten wat J. Douma opmerkt: 'Over de cultuur van de wereld, die... voor de nieuwe aarde bewaard zal blijven, spreekt Opb. 21 niet. De cultuur krijgt ook in Opb. 21 geen zelfstandige aandacht'.¹⁴ De genoemde scribenten ontleen te veel aan deze Schriftwoorden. Het is niet mogelijk enige *culturele* continuïteit op deze teksten te funderen, zeker niet wanneer het gaat om de cultuurproducten van ongelovigen. 'Het zou wel heel merkwaardig zijn dat het werk van de gelovigen door het vuur worden beproefd, en indien het niet vol wordt bevonden, in het vuur zal opgaan (1 Kor. 3), terwijl dan de producten van ongelovigen als bouwstenen (of wat dan ook) in het nieuwe Jeruzalem zouden fungeren!'¹⁵ Te gemakkelijk heeft men 'de volken' en 'de koningen van de aarde' betrokken op de volken en de koningen van de aarde zonder meer. Maar met S. Greijdanus en H.R. van Kamp zullen wij hier moeten denken aan de *gelovigen* uit de volken en aan hooggeplaatsen *die tot bekering gekomen zijn*.¹⁶ Wat de verzen 24 en 26 beschrijven, slaat niet op iets dat de eeuwen door gebeurt bij de kerstening van volken, zoals Greijdanus meent, maar op de grote toekomst. H.R. van de Kamp geeft goede argumenten dat dit bijbelgedeelte de *voltooiing* tekent na de grote afrekening.¹⁷ Gelovigen uit de volken en bekeerde hooggeplaatsten zullen het nieuwe Jeruzalem bevolken en heerlijkheid en eer aanbrengen. Bij dit laatste kunnen wij met J. de Vuyt denken aan het huldigen van de heilige stad met *geschenken*, een voorstelling die in beeldtaal de unieke luister van de stad onderstreept.¹⁸

Maar het verdient mogelijk aanbeveling om - gezien het woordgebruik in de Openbaring - het met Van de Kamp op te vatten in liturgische zin: het brengen van hulde en aanbidding.

De conclusie kan in elk geval zijn dat Opb. 21:24 en 26 ons geen grond geeft voor de gedachte van

continuïteit tussen wat aan culturele ontwikkeling op de oude aarde heeft plaatsgevonden en wat er mogelijk cultureel zal zijn op de nieuwe aarde.

Verheerlijking

De aarde zoals wij die nu kennen, wordt straks van alle dienstbaarheid aan de vergankelijkheid bevrijd. Deze bevrijding zal tegelijk *verheerlijking* betekenen. Het gaat in deze bevrijding namelijk niet alleen om een verlossing van alle gevolgen van de zonde, maar ook om een verlossing tot het delen in de heerlijkheid die Gods kinderen wacht (vgl. Rom. 8:21). Het wordt niet slechts *herstel*, maar ook *glorificatie*.¹⁹ Het einde zal méér zijn dan het begin!

Waarom zal dit meerdere bestaan? Bij het beantwoorden van deze vraag moeten wij bedenken dat het nog niet geopenbaard is wat wij zijn zullen (1 Joh. 3:2), en dat wij nu nog zien door een spiegel, in raadsels (1 Kor. 13:12). Er blijft een geheimenis rond de vraag hoe het straks allemaal zal zijn. Toch kan over de nieuwe aarde wel iets gezegd worden.

De nieuwe aarde zal daarin verschillen van de aarde uit Genesis 1:1, dat er geen mogelijkheid meer is van demonische verleiding. Alle dreiging van zonde en oordeel (vgl. Gen. 2:17) is weggevallen. Tekenend is dat wij in Opb. 21:1 lezen: 'en de zee was niet meer'. De zee staat voor de plaats waar allerlei kwade machten huizen. Wanneer gezegd wordt dat de zee er straks niet meer is, betekent dit dat kwade machten Gods nieuwe wereld niet meer zullen bedreigen.

de hemel komt op aarde

Over een zeer wezenlijk verschil horen wij in Opb. 21:3 'Zie, de tent van God is bij de mensen en Hij zal bij hen wonen...' Het woordje 'tent' herinnert aan de oudtestamentische tabernakel. Wat God beloofde (vgl. Lev. 26:11,12; Ezech. 43:7; 48:35), wordt straks volle werkelijkheid. Alle



distantie tussen de hemel als Gods woonplaats en de aarde als woonplaats van de mensen valt weg. De hemel komt op aarde. Er is sprake van een 'residentiële samenvoeging'.²⁰ God woont bij zijn volk, op de nieuwe aarde. Hoe heerlijk het in het paradijs ook was. God woonde nog apart, al 'wandelde' Hij wel in de hof. (Gen. 3:8) Op de nieuwe aarde is dat wandelen tot een *wonen* geworden. Deze residentiële samenvoeging verkondigt ons het plus van de nieuwe aarde ten opzichte van de aarde uit Genesis 1. Van dit plus spreekt ook Opb. 21:23: 'En de stad heeft de zon en de maan niet van node, dat die haar beschijnen, want de heerlijkheid Gods verlicht haar...' Gods aanwezigheid op de nieuwe aarde straalt zo veel licht uit, dat de gewone lichten van zon en maan overbodig zijn. Adam en Eva hadden deze hemellichten nog nodig. Maar in Gods nieuwe wereld is er een licht dat alles in een stralende, verkwikkende gloed zet: Gods heerlijkheid, de lichtglans van zijn tegenwoordigheid (vgl. Ex. 40:34,35; Ez. 43:5). De nieuwe aarde baadt in het licht van Gods luister. Wat de serafs in het roepingsvisioen van Jesaja uitroepen, is straks volle werkelijkheid: 'de ganse aarde is van zijn heerlijkheid vol' (Jes. 6:3).

In verband met het plus van de nieuwe aarde spreken verschillende theologen ook over *voltooiing*. 'Voltooid is de *'hof'*, volgroeid is ook de *'stad'*'.²¹ Het gaat naar een 'voltooide schepping'.²² A.G. Honig schrijft: 'De nieuwe aarde zal ... schooner zijn dan de oorspronkelijke, daar alles wat potentieel was nu actueel zal wezen'.²³ En J. Hoek stelt: 'Potenties die in de oorspronkelijke schepping nog sluimerden, mogelijkheden die nog niet de gelegenheid hebben gehad tot ontplooiing te komen, worden nu volkomen gerealiseerd'.²⁴ Het is een aantrekkelijke gedachte, maar wij moeten tegelijk erkennen dat de Schrift hier niets over zegt.

Meer zegt de Schrift over het plus van de nieuwe aarde ten opzichte van de *huidige* wereld. Onze wereld draagt alle kenmerken van de ontwrichting en verworping door de

zonde. Zij 'zucht' in barensnood (Rom. 8:22) onder de vloek die over haar heen gekomen is (Gen. 3:17). Van die vloek wordt zij straks bevrijd (Opb. 22:3). En dat betekent dat alles op de nieuwe aarde zal functioneren overeenkomstig Gods bedoeling. Er zullen geen natuurrampen meer zijn. De dood met al zijn gevolgen van rouw en geklaag is weg (Opb. 21:4), tot in het dierenrijk toe (Jes. 11:6v). De vrede waarvan de engelen bij Christus'geboorte gezongen hebben, zal voluit ook een *kosmische* vrede zijn. Eindelijk zal Gods aarde de glorie vertonen die Hij voor haar in petto heeft. Een aarde die geen 'tranendal' meer is, maar gestempeld wordt door overvloed (Opb. 22:2), leven (Opb. 22:1) en licht (Opb. 22:5). Het is niet toevallig dat de Schrift over de nieuwe aarde in beeldspraak spreekt. Gods toekomst is niet in onze begrippen te vatten. Ook op Gods nieuwe wereld is van toepassing: 'Wat geen oog heeft gezien en geen oor heeft gehoord en wat in geen mensenhart is opgekomen' (1 Kor. 2:9).

Afsluitend

Eens zal blijken hoezeer God *alle dingen* weer met Zich in Christus verzoend heeft (Kol. 1:20) en zijn wereld in Christus gered heeft (Joh. 4:42). Dan zal blijken dat Hij inderdaad niet laat varen het werk van zijn handen en zijn wereld niet prijsgeeft. Gods kinderen zullen zich eeuwig er over verbazen hoe Gods verlossing toch werkelijk *verlossing* bleek, hoe er door alle discontinuïteit heen toch sprake is van continuïteit en zij toch werkelijk erfgenamen van *de aarde* (Matt. 5:5) en van *de wereld* (Rom. 4:13) zijn. En zij zullen om dat wonder de Vader prijzen als de Schepper die trouw bleef aan zijn scheppingswerk, de Zoon aanbidden als de Verzoener van alle dingen en de Heilige Geest eren als de Vernieuwer van hemel en aarde.

Dr. A.N. Hendriks is emeritus-predikant van de Gereformeerde Kerk te Amersfoort-Centrum

- 5) H. Bavinck, *Gereformeerde Dogmatiek IV*, Kampen 1930, p. 699
- 6) A. Kuyper, *De Gemeene Gratie I*, Leiden 1902, p. 461.
- 7) S. Greijdanus, *De brieven van de apostelen Petrus en Johannes, en de brief van Judas*, Kampen 1929, p. 343v.
- 8) K. Schilder, *Wat is de hemel?*, Kampen 1935, p.193.
- 9) G.C. Berkouwer, *De wederkomst van Christus I*, Kampen 1961, p.280.
- 10) A.A. van Ruler, *Theologisch Werk II*, Nijkerk 1971, p.223. Vgl. W.H. Velema, 'Voleinding, nieuwe hemel en nieuwe aarde', in: *Eschatologie*, red. W. van 't Spijker e.a., Kampen (1999), p. 603: 'Het is geen tweede schepping, nadat de eerste in het niet is verzonken. Het is een herschepping waardoor het oude radicaal nieuw wordt'.
- 11) A.Kuyper, a.w., p.460.
- 12) H. Berkhof, *Christelijk geloof*, Nijkerk (1973), p. 561v.
- 13) J. Hoek, *Hoop op God. Eschatologische verwachting*, Zoetermeer (2004), p. 275.
- 14) J. Douma, *Algemene genade*, Goes 1966, p. 348.
- 15) W.H. Velema, 'Schepping en verlossing', in: *Hoe staan wij ervoor?*, red. J. Kamp-huis e.a. Barneveld (1992), p. 96.
- 16) Vgl. S. Greijdanus, *De openbaring des Heeren aan Johannes*, (Korte Verklaring), Kampen 1938, p.325; H.R. v.d. Kamp, *Openbaring. Profetie vanaf Patmos*, Kampen (2000), p. 476.
- 17) Vgl. H.R. v.d. Kamp, a.w., p. 476.
- 18) J. de Vuyst, *De openbaring van Johannes*, Kampen 1987, p. 131.
- 19) Vgl. J. van Genderen, *De nieuwe hemel en de nieuwe aarde*, Kampen 1994, p.49.
- 20) Vgl. J. Kamphuis, *Uit verlies winst*, Barneveld (1985), p. 53, die deze uitdrukking gebruikt in verband met het zitten van het Lam in de troon van de Vader.
- 21) K. Schilder, a.w., p.251. Vgl. ook p.65. Schilder ziet de nieuwe hemel als 'de plaats der pleromatische afronding, en voltooiing, en volgroeing van alles wat zijn groei in den tijd genomen heeft' (p.13).
- 22) W.H. Velema, 'Schepping en verlossing', p.94.
- 23) A.G. Honing, *Handboek van de gereformeerde dogmatiek*, Kampen 1938, p. 846. Vgl. Bavinck, a.w., p. 702: De status gloriae is een reformatie die 'alle potentie tot actus doet overgaan...'
- 24) J. Hoek, *Hoop op God*, p. 275.

Bijbelvertaling en aambeien



E.A. de Boer ■

Voetnoot 1: Pijnlijk, of niet?!

In 1 Samuël 4 lezen we dat de ark van Gods verbond door de Filistijnen werd buitgemaakt op de Israëlieten. Een vreselijke gebeurtenis. Israël wordt gestraft met een nederlaag, omdat zij lichtvaardig met de ark zijn omgesprongen. Door die in het legerkamp te halen dachten zij de HERE te kunnen mobiliseren. Zonder gebed, zonder verootmoediging. Ze hadden beter door de knieën kunnen gaan. Toch laat de God van Israël weten: ook de Filistijnen kunnen niet ongestraft met hun vingers aan de heilige ark zitten. 1 Samuël 5 verhaalt hoe de HERE de vijand straft. De afgod Dagon valt van zijn voetstuk. Z'n stenen handen breken bij de polsen af en liggen machteloos op de drempel van de tempel. De Filistijnen in Asdod zijn zonder hun god onthand. Maar de HERE raakt hen ook op een andere gevoelige plaats. 'Hij sloeg hen met builen' (1 Sam. 5:6). Maar de NBV verrast de bijbellezer. Vers 6 is zo vertaald: 'De HEER pakte de inwoners van Asdod hard aan. Hij zaaide paniek en trof alle inwoners van het vorstendom met aambeien'. Tjonge, aambeien? Dat is een pijnlijke straf! Toen hadden ze vast geen Sperti-zalf van gistcellen en haaienlevertraan.

Voetnoot 2: Netjes, toch?

Het Hebreeuwse woord duidt op een verdikking van weefsel (aan de intieme delen van een mens). Het is een eufemisme voor een minder prettig woord. Volgens de aantekening in de Hebreeuwse bijbel moesten de Joden, als ze dit woord geschreven vonden, het opvatten als – zonder omwegen – aambeien. Er staat dus 'builen', maar de lezer wist dat aambeien bedoeld zijn. Wel zo netjes. Een eufemisme, zoals bij

koning Saul die de spelonk ingaat 'om zich af te zonderen' (1 Sam. 24:4). Letterlijk, 'om zijn voeten te bedekken', oftewel - in hurkzit - zijn behoefte te doen (zoals prof. J.P. Lettinga met innig genoegen op college vertelde).

Het is niet zo vreemd dat in de Bijbel versluisde taal gebruikt wordt. Typisch Nederlands om daar niet langer aan mee te doen en de dingen bij hun naam te noemen. Er zijn nog mensen die dat niet op prijs stellen. Toen in mijn jeugd mijn vader eens in het ziekenhuis opgenomen werd voor een 'kleine ingreep' mochten wij niet weten wat hem scheelde. U raadt het al, het ging om een operatieve verwijdering van aambeien. Ik vermoed dat mijn vader, leraar aan het Gereformeerd Lyceum, niet wilde dat het zou uitlekken. Het gerucht, bedoel ik. Ook nu is niet elke broeder boven de vijftig even blij met voorbede voor zijn prostaatoperatie. Ik zeg dan: hij moet een urologische ingreep ondergaan. Dat klinkt nèt even anders. Ook al is de pijn er niet minder om.

Voetnoot 3: Dodelijk, of niet?

Aambeien. Ja, dat is wel wat anders dan builen. Ik dacht bij dit vers altijd aan een vorm van builenpest. De bewoners van Asdod schuiven de ark op Gat af (wat een naam). Om zelf van de plaag af te zijn. Ook daar ontstaat paniek. Want de HEER 'trof de inwoners van die stad van groot tot klein en iedereen kreeg aambeien' (5:9). Als de ark als oorlogstrofee vervolgens afgeschoven wordt op Ekron, schreeuwen de mensen: 'Ze hebben de ark van de God van Israël hierheen gestuurd om ons allemaal te dóden!' (5:10) En: 'Stuur de ark van de God van Israël terug naar waar hij vandaan komt, anders worden we allemaal gedood!' (5:11) De vertelling komt tot een climax:

'In heel de stad heerste namelijk een dodelijke angst, want God pakte de inwoners hard aan. Wie niet stierf werd geplaagd door de aambeien; het gekerm van de stad steeg op naar de hemel' (5:12).

Ik wist niet dat aambeien dodelijk konden zijn. Een beetje bloeding, dat wel, maar toch niet dodelijk? In de *Geschiedenis der Godsopenbaring* van Izaäk de Wolff staat dat het 'om een of andere afzichtelijke ziekte aan het onderlijf' ging, mogelijk 'een geslachtsziekte, althans een ziekte aan de levensbronnen'. Over eufemismen gesproken. Misschien ging het inderdaad om bloedingen uit de lichaamsopeningen. Zoals bij het Marburg- en Ebola virus dat in Afrika zo vreselijk huishoudt. De vertaling 'aambeien' werkt wel op de lachspieren, maar verklaart niet waarom de afloop dodelijk kon zijn.

Voetnoot 4: Gouden aambeien?

Stel dat de historische en medische informatie klopt en dat het in Asdod om aambeien ging. Maar hoe zit het dan met de 'gouden gezwollen' die de Filistijnen maakten om de straf af te kopen (6:4)? Moet je dan niet consequent zijn en met 'gouden aambeien' vertalen? Er staat immers hetzelfde woord. Maar daar vertaalt de NBV met gouden gezwollen. Ach, ik kan mij voorstellen dat de priesters van Filistea het te ver vonden gaan om exacte kopieën van een trosje bloedvaten in goud te maken. Duidelijk is wat zij bedoelen: verlos ons van de plaag die ons vol teistert. Een besmettelijke epidemie is iets vreselijks. Zelfs een kleine kwelling op een gevoelige plek kan een plaag zijn. Nee, de 'aambeien' in de NBV geven vast geen moment van herkenning aan de betreffende lezer.

Dr. E.A. de Boer is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zeist

‘Het wonder van de eeuw’ (1)



van binnen naar buiten

In Rotterdam praten we met moslims. ‘Wij’: ‘Vrijgemaakten’. ‘Moslims’: veelal volgelingen van een zekere Said Nursi, een steeds invloedrijkere Turkse moslim-godgeleerde van de voorbije eeuw. Beurtelings komen we samen in de *madrassa* (‘leerhuis’) en in de kerk in Delfshaven.

M. de Vries ■

Holy man

Naast Bijbel en Koran ligt stevast werk van Nursi op tafel. Over hem wordt met respect, zo niet eerbiedig gesproken. Zitten we in de kerk, dan praten we onder de ogen van onze ‘holy man’. Een levensgroot schilderij van Klaas Schilder, eertijds predikant in Delfshaven, hangt aan de muur. ‘Schilderianen’ in gesprek met ‘Nurcular’.

Onlangs begon ik leven en werk van Said Nursi te bestuderen. Uit interesse voor onze gesprekspartners. Wij kunnen moslims niet kennen uit christelijke literatuur. Wij moeten naar henzelf luisteren. Hun bronnen en literatuur bestuderen. Anders wordt het ook moeilijk om hen te vragen zich te verdiepen in wat wij echt geloven.

Macdonald

Gestimuleerd door prof. Duran (Islamitische Universiteit Rotterdam), toog ik eind lente naar Hartford CT in Amerika. In het *Macdonald Centre for the Study of Islam and Christian - Muslim Relations* bood het *Hartford Seminary* een zomercursus over Nursi aan. Verzorgd door de *crème de la crème* van de Nursi-kenners. De (Palestijnse) hoogleraar Ibrahim Abu-Rabi` Sükran Vahide die de ‘opera omnia’ van Nursi in het Engels vertaalde. Zij is Brits van oorsprong en werd in 1981, na lezing van Nursi, moslima. Haar man was er ook. Dat is Mehmet Firinci (76), nog opgeleid aan de voeten van rabbi Nursi.

Verder doceerde Fred Reed, gerenommeerd Canadees journalist. Hij ging in Turkije de gangen van Nursi na en werd recent van bewondering ook moslim. Het boeiende college van de christelijke lecturer, prof. Ian Markham, belijder van de drie-eenheid (*‘and all that stuff’*), viel bij de jonge moslims minder in de smaak. Hij sloot af met de wens dat er een

christelijke Nursi zal opstaan. Iemand die weet waarom hij christen is. Conversaties zijn boeiend op basis van waarheden, niet op post-Kantiaanse twijfel. “Wat een onzin”, zei Tahsin toen hij me naar m’n hotel reed. “Er is toch zeker maar één waarheid: de islam?”

Bediüzzaman

Wij kennen door Hendrik Algra de Vereniging van Afgescheidenen en Dolerenden in 1892 als ‘Het wonder van de 19e eeuw’. Voor zijn bewonderaars is dat Nursi. Hij wordt betiteld als ‘Bediüzzaman’: ‘Het wonder van de eeuw’. Deze naam kreeg hij in 1891, 14 jaar oud, van ene mulla Fethulla Efendi. De *shaikhs* “waren verbaasd over zijn verstand en antwoorden”. Nursi studeerde snel en veel. Theologie, filosofie en natuurwetenschappen. En Nursi “nam toe in wijsheid en grootte”.

Eens las hij over de Engelse staatsman Gladstone. Die wilde moslims de Koran afnemen om hen te kunnen domineren. Nursi zwoer dat hij de wereld zou bewijzen dat de Koran de onvernietigbare bron is van ware kennis en vooruitgang. Hij was in de nadagen van het Ottomaanse Imperium politiek actief. Hij ontsnapte uit Russische krijgsgevangenschap. Later werd hij door de Turkse regering gevangen en verbannen.

Nursi is, wat onislamitisch, ongetrouwd gebleven. Zo kon hij, evenals Paulus, “zijn zorgen wijden aan de zaak van de islam”. De eerste helft van z’n leven typeerde Nursi zelf als training. Vanaf zijn ‘wedergeboorte’ in 1920 hield hij zich niet meer bezig met politiek. En onderwijs en wetenschappen verklaarde hij nog steeds van groot belang, maar principieel ondergeschikt aan religie. Alleen zó zou ‘het huis van de islam’ de achterstand op het Westen inlopen. Onophoudelijk kritiseerde hij de spirituele en ethische leegte, in naam van de vooruitgang veroorzaakt door Kemal Atatürk,



de vader van het nieuwe Turkije. Toen Nursi populair werd onder intellectuelen en officieren, probeerde het regime in Ankara hem monddood te maken.

Zwanger

Nursi beschouwde Westerse filosofie (lees: positivisme, alleen feiten, geen metafysica!) als goddeloos, dus, ijdel bedrijf. Daarentegen vond hij van de Westerse ontdekkingen en uitvindingen voorafschaduwingen in de Koran, in de schone namen van God en in de wonderen van de profeten.

Hij was er heilig van overtuigd: het Europese ongeloof zou nimmer de islamitische wereld veroveren. Integendeel, het Westen was zwanger van de islam. (Één van de cursisten zag dat bevestigd in Hartford. Op het seminarie, opgericht om zendelingen op te leiden, wordt vandaag de islam gedoceerd.) Terwijl Nursi bekering van ware moslims tot het christendom onbestaanbaar achtte, wist hij dat de christenen vroeg of laat samen met de moslims 'onder één hoofd', dat is de Koran, zouden 'worden samengevat'.

's Zondags bezocht ik de *United Church of Christ*. Ze vroegen me wat ik van hun diensten vond. "Mooie muziek", zei ik, "maar wat was hier nou typisch christelijk?" Het was gewaagd, maar blijkbaar niet teveel gevraagd. "Wij willen met onze boodschap niemand voor het hoofd stoten", zei iemand van de leiders. Ik dacht: dan maak ik van die mooie witte toren toch gelijk een minaret?

Het merendeel van wat Nursi heeft geschreven, is opgenomen in de *Risale-i Nur*, de 'Brief van het licht', of: 'Verhandeling van de wijsheid'. Er zijn vier delen: Woorden, Brieven, Flitsen en Stralen. Het is eigenlijk één grote verzameling preekachtige collegedictaten, door discipelen genoteerd en handmatig gekopieerd. Het wil gelezen worden als de meest uitstekende, nog altijd actuele maar tegelijk de eigen context van Nursi, ja, hemzelf overtreffende synthetische commentaar op 'het wonder', ons door Mohammed nagelaten.

Jihaad

Nursi was een reformator. Als Luther en Calvin ging hij terug naar de bron, voor hem de Koran. Zo stelde hij zich tweemaal tegen de Europese Verlichting, die door de Turkse overheid werd omarmd en waarop de moslimse religieuze instituties geen antwoord hadden. Maar anders dan andere *revivalisten* bepleitte hij geen islamitische staat. Evenmin zag hij geen heil in verspreiding van de islam met een ander zwaard. Tegenover het materialisme en alle andere Westerse zonden propageerde hij een ideologische *jihaad*: de Koran als geestelijk zwaard.

In deze tijd van globalisering zijn dit miljoenen moslims aansprekende gedachten. Vooral in

het Westen kunnen ze hiermee vooruit. Iedereen kent Nursi nog niet. De islamitische wereldgemeenschap kan zich niet zo voorstellen dat uit het 20-eeuwse Turkije iets goeds kan komen. Maar zijn werken worden vertaald en fanatiek verspreid. Ook in Arabische landen worden doctoraalscripties en dissertaties over de *Risale-i Nur* geschreven. Het werk wordt in Istanbul en Bonn op groots opgezette symposia van wetenschappers besproken. In Amerika verschijnen boeken over Nursi. In ons land komen in Eindhoven en op meerdere plaatsen in Rotterdam wekelijks mensen samen om de als welhaast met canoniek gezag beklede *Risale* te overpeinzen. In de madrasa's. En tijdens de wekelijkse lessen door rector Akgündüz aan de Islamitische Universiteit, binnen welke instelling de *Nurculuk* de dominante islamitische beweging is. Ook binnen de SPIOR (Stichting Platform Islamitische Organisaties Rijnmond) laten ze hun invloed gelden.

Oliedollars

De cursisten waren moslim. In contexten als deze probeer ik mijn vragen altijd zó te formuleren dat ook een moslim ze had kunnen stellen. Ik vroeg om een definitie van 'verwestering'. Ik stelde dat niet alle christenen Descartes omarmen en vond dat juist Nursi's ('charismatische', 'geïnspireerde') geschriften me soms erg rationalistisch aandoen. Dat Amerika de democratie als evangelie verkondigt en dat dat het bewijs is dat het Westen het geloof in het hiernámaals heeft verloren, deed ik af als nonsens. Met een beroep op Nursi, die het over 'twee Europa's' heeft: het verwerpelijke secularisme en wat moslims in hun eigen voordeel kunnen benutten, uitte ik mijn zorg dat 'het Westen' slechts in negatieve zin werd gebruikt. Kun je je dan nog beklagen dat de islam niet wordt geaccepteerd? Verder vroeg ik aandacht voor het postmodernisme en zijn jargon ("Voor mij is het zo dat..."), dat ook jonge moslims in het Westen zich rap eigen maken.

onze kracht ligt niet in kritiek op de Koran

Ik vertelde van moslims die christen zijn geworden. En vroeg waarom zo smalend over de christelijke '*da'wah*' (islamitische equivalent voor evangelisatie) gesproken werd. Christelijke zending is niet altijd volgens Het Boek bedreven, stemde ik toe. Maar ik snapte niet waarom moslims zich niet schamen voor de oliedollars, aangewend om christenen op moslimse gedachten te brengen.

Als voorwaarde voor een succesvolle dialoog verkondigde ik dat christenen vanuit de bijbel moeten spreken. Onze kracht ligt niet in kritiek op de Koran. We moeten ook niet dit boek naar

onzelf toe uitleggen. Maar ik begrijp, zo zei ik, ook niet wat Nursi het recht geeft om te bepalen dat de essentie van het christendom de islam is.

Schilder

Het is vast interessant om Nursi te vergelijken met Schilder. Het waren tijdgenoten. Nursi werd geboren in 1876 of 1877 in Anatolië, in het Koerdische bergdorpje Nurs, Schilder in het Hanzestadje Kampen in 1890. Schilder overleed op 23 maart 1952 en zijn graf is bij ons tot op deze dag in Kampen. Met het opschrift: 'Opdat zij allen één zijn'. Precies acht jaar later, op 23 maart 1960, stierf Nursi. Hij werd begraven in Urfa, vlak bij (naar moslims weten) de laatste rustplaats van aartsvader Abraham, met wie ook de islamitische profeet Mohammed wordt geassocieerd. Alleen werd een aantal maanden nadien de tombe van Nursi door de Turkse militaire junta vernield en Nursi's stoffelijk overschot naar onbekende bestemming weggevoerd. Beiden waren ze briljante geleerden, betrokken op hun tijd, origineel en schuwden ze het conflict met het *establishment* niet. Beider werken zijn in kloke delen verzameld. Schilder kwam met zijn catechismusverklaring tot Zondag 10, Nursi bleef met zijn vers-voor-vers commentaar op de Koran steken in de sura al-baqara. Allebei wilden ze logica en vroomheid in balans houden. Ieder voor zich waren ze gemeenschapvormend: de *Nurculuk* laat zich inspireren door Nursi en de Vrijgemaakten zijn ondenkbaar zonder Schilder. Groot verschil: na een opleving rond zijn honderdste geboortedag in 1990 is het *not done* meer om Schilder te citeren, terwijl jonge *Nurcular* je nu eens naar z'n 19e Woord en dan weer naar z'n 23e Flits verwijzen.

Kalief

Maar dit is nog tot daaraan toe. Kelton Cobb van Hartford vergeleek in 2003 de theoloog Paul Tillich met Nursi op het punt van de relatie openbaring en rede. Toen ik het las, speelde de titel van het door Schilder gedichte Kampense corpslied 'Fides Quadrat Intellectum' me door het hoofd: 'Het geloof boetseert het denken'. Als ik lees dat Nursi z'n Soefi-achtergrond (de mystieke islam) nooit is kwijtgeraakt, word ik nieuwsgierig naar 'de mystieke Christus der Schriften' van Schilder. Nursi maakt interessante opmerkingen over de mens als Gods 'kalief' op aarde. God onderwees Adam zijn namen en verleende hem dusdoende wijsheid en vaardigheid om wetenschap en industrie te ontwikkelen ter ere Gods. Maar wij hebben ook nog wat in huis: wat Schilder te berde bracht over de mens als 'beeld van God'. Nursi heeft een eschatologie (leer over 'de laatste dingen'). Hij gelooft in een lichamelijke opstanding, dikwijls brengt hij paradijs en hellevuur ter sprake en de wederkomst van Jezus, die de

antichrist = het materialisme zal verslaan, heeft een beduidende plaats. Ineens krijg ik zin om 'Wat is de hemel?' af te stoffen en 'Wat is de hel?' ook nog eens te lezen.

Nursi wil de '*umma*' (de islamitische 'gemeenschap der heiligen') na de teloorgang van het Ottomaanse rijk bijeenhouden. Hij wil dat moslims en christenen tijdelijk afzien van discussies over wat hen scheidt om zich als één man te verzetten tegen het communisme. Het is een uitdaging om Schilders imperatief tot eenheid van gelovigen hiernaast te zetten. Bladerend in Nursi's *corpus magnum*, blijkt dat zijn theologie met het oog op de samenleving is ontworpen. Wat ik ook afschaf, Schilder's 'Christus en cultuur' en 'De Openbaring van Johannes en het sociale leven' nog maar even niet!

Nicea

Genoeg gespreksthemata's om de agenda van de dialooggroepen voor jaren te vullen. Tot op zekere hoogte kunnen we Nursi bijzonder waarderen. Bij zijn verzet tegen het denken van de Verlichting vindt hij ons aan zijn kant. De combinatie van niet-conservatief orthodox en bij-de-tijds spreekt me aan. Die van rechtzinnigheid en (missionair gemotiveerde) openheid naar christenen is voorbeeldig: 'Uw vriendelijkheid zij alle mensen bekend'. De aversie tegen de politieke islam maakt dat we gauw *to the* religieuze *point* kunnen komen.

De uitdaging is: duidelijk krijgen en maken waarom wij niet maar in de enige maar ook in de drie-enige God te geloven. Wat zegt de belijdenis uit Nicea (in Turkije!) over God, mens, geschiedenis, toekomstverwachting? Lukt dat niet, dan wordt naast verwestering van Turkije islamisering van het westen een denkbeeldig scenario. Het is geen onbegonnen werk. Met behulp van 'Allah' drie-enig, zullen we overtuigd door het geïnspireerde Godswoord, de juiste woorden vinden om het 'geheimenis der godsvrucht' te vertolken: het alle godloze redelijkheid meest overtreffende vleesgeworden Woord van God. I Timoteüs 3:16 naar II Timoteüs 3:16!

Ds. Marten de Vries is, in dienst van de MAR (Missionaire Arbeid Rijnmond), werkzaam in Rotterdam en omgeving. Hij is samen met anderen in gesprek met moslims, onder meer met aanhangers van Said Nursi, die door zijn aanhangers wel: 'Het wonder van de eeuw' wordt genoemd.





lied van de week

Het lied van de week voor zondag
20 november is gezang NG 44.
Een bespreking daarvan heeft
gestaan in De Reformatie van 7
december 2002, jaargang 78 nr.

10

Kunt u even bijlichten?
Over chatten, humor en God.
Plm. 90 columns. Gerry Buitenwerf
plaatst moderne begrippen op een
leuke manier in een Bijbels per-
spectief. Uitgeverij Cedrus.
ISBN 90 5294 323 0 € 9,50



Verkrijgbaar bij de boekhandel en de uitgever

Cedrus Uitgeverij, Postbus 7, 9780 AA Bedum
Tel. (050) 301 21 44, info@profiel.nl, www.profiel.nl



IN VERWACHTING...

**Als kerk kunt u hun
verwachting vervullen.**

**Kijk op www.tearfund.nl voor een
preekschets, projectinformatie en
flyer van onze adventsactie.**

TEAR fund

evangelische partners in hulp & ontwikkeling



Hervormden

Nederlands Dagblad. De krant voor christenen.

Er is een krant die het dagelijkse nieuws brengt vanuit een breed christelijk perspectief. Dat is het Nederlands Dagblad. Dus niet alleen voor leden van de Protestantse Kerk, christelijk-gereformeerden of Nederlands-gereformeerden, maar ook voor u. Kijk op www.nd.nl voor meer informatie of voor een proefabonnement, of bel gratis met 0800-222 3333.